

УДК 347.99:342.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-18-32-36

Вайнер Євген Євгенович,
аспірант Університету сучасних знань
vainereugene@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-5311-0158

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ АКТИВ, ЩО ВИДАЄ ГОЛОВА ВЕРХОВНОГО СУДУ

У даній статті здійснено загальну характеристику правових актив, що видає Голова Верховного Суду.

Голова Верховного Суду є особою, що здійснює організаційно-управлінські функції в межах найвищого органу судової влади.

Актив, що видає Голова Верховного Суду є важливим інструментом забезпечення прозорості процедур, правової визначеності та превенції можливого зловживання владою.

Запропоновано виокремити наступні особливості актив Голови Верховного Суду, які впливають на їх правову природу та місце в системі джерел адміністративного права: 1) проміжний характер між індивідуальними та нормативно-правовими активами, тобто маємо на увазі, що актив Голови Верховного Суду найчастіше мають організаційно-розпорядчий характер, спрямовані на забезпечення внутрішньої діяльності суду, однак у певних випадках їх зміст може містити елементи правових позицій, які мають ознаки нормативності в разі повторюваності обставин; 2) обмежена сфера дії. Відзначимо, що на відміну від нормативно-правових актив, актив Голови Верховного Суду не мають загальнообов'язкового характеру для всіх суб'єктів права. Їх дія поширюється лише на суб'єктів судової адміністрації або окреслене коло осіб (наприклад, суддів відповідних палат, працівників апарату суду); 3) вторинна нормативність (позиційна обов'язковість). У тих випадках, коли актив Голови Верховного Суду стосуються визначення правових позицій, що повинні враховуватися в організації розгляду аналогічних справ, вони набувають вторинної нормативності - обов'язкової не з волі законодавця, а з вимог забезпечення єдності правозастосування та правової визначеності; 4) на відміну від абстрактних норм закону, правові приписи актив Голови Верховного Суду мають сильну прив'язку до конкретної правозастосовчої чи управлінської ситуації. Їх застосування залежить від обставин справи, структури суду, кадрових рішень, розподілу повноважень тощо; 5) не є нормативно-правовими активами в класичному розумінні, вони мають підзаконний характер.

Актив Голови Верховного Суду в широкому розумінні – це особлива форма владних проявів у сфері судового управління, що поєднує риси адміністративного розпорядництва та функціональної правової координації в межах судової системи; у вузькому розумінні - це правові актив індивідуального або організаційно-розпорядчого характеру, які видаються в межах повноважень голови як керівника суду для реалізації функцій внутрішнього адміністративного управління, забезпечення організації діяльності Верховного Суду та суддівського корпусу, а також регламентації трудових, процесуальних та дисциплінарних питань.

Ключові слова: актив діяльності, накази та розпорядження Голови Верховного Суду, правовий статус, правосуддя, суддя, Верховний Суд, повноваження судді Верховного суду, права і обов'язки судді Верховного суду, судова влада, правовий захист, обмеження для суддів.

Vainer Ye. GENERAL CHARACTERISTICS OF LEGAL ACTS ISSUED BY THE PRESIDENT OF THE SUPREME COURT

This article provides a general description of legal acts issued by the President of the Supreme Court.

The President of the Supreme Court is a person who performs organizational and managerial functions within the highest judicial body.

Acts issued by the President of the Supreme Court are an important tool for ensuring transparency of procedures, legal certainty and prevention of possible abuse of power.

It is proposed to highlight the following features of the acts of the President of the Supreme Court, which affect their legal nature and place in the system of sources of administrative law: 1) intermediate nature between individual and regulatory acts, i.e. we mean that the acts of the President of the Supreme Court most often have an organizational and administrative nature, aimed at ensuring the internal activities of the court, however, in certain cases their content may contain elements of legal positions that have signs of normativity in the event of recurrence of circumstances; 2) limited scope of action. It should be noted that, unlike regulatory acts, the acts of the President of the Supreme Court are not generally binding for all subjects of law. Their effect extends only to subjects of court administration or a defined circle of persons (for example, judges of the relevant chambers, employees of the court staff); 3) secondary normativity (positional bindingness). In cases where the acts of the Chief Justice of the Supreme Court concern the definition of legal positions that must be taken into account in organizing the consideration of similar cases, they acquire secondary normative status - mandatory not by the will of the legislator, but by the requirements of ensuring the unity of law enforcement and legal certainty; 4) unlike abstract norms of law, the legal provisions of the acts of the Chief Justice of the Supreme Court have a strong link to a specific law enforcement or administrative situation. Their application depends on the circumstances of the case, the structure of the court, personnel decisions, the distribution of powers, etc.; 5) are not regulatory legal acts in the classical sense, they are of a subordinate legal nature.

Acts of the Chief Justice of the Supreme Court in a broad sense are a special form of power manifestations in the field of judicial administration, combining the features of administrative management and functional legal coordination within the judicial system; in the narrow sense - these are legal acts of an individual or organizational and administrative nature, which are issued within the powers of the chairman as the head of the court to implement the functions of internal administrative management, ensure the organization of the activities of the Supreme Court and the judicial corps, as well as regulate labor,

procedural and disciplinary issues.

Keywords: acts of activity, orders and instructions of the Chairman of the Supreme Court, legal status, justice, judge, Supreme Court, powers of a judge of the Supreme Court, rights and obligations of a judge of the Supreme Court, judicial power, legal protection, restrictions for judges.

Постановка проблеми. В умовах демократичного правового розвитку України зростає роль судової влади як одного з ключових інститутів стримувань і противаг. Голова Верховного Суду – це очільник найвищого судового органу загальної юрисдикції, який виконує організаційно-управлінські, комунікаційні, представницькі функції у сфері судового врядування. При цьому механізми реалізації таких функцій нерідко не мають чіткої регламентації, що створює ризики дублювання повноважень або їх надмірної концентрації. Голова Верховного Суду здійснює низку управлінських повноважень, які матеріалізуються у формі правових актів (наказів, розпоряджень). Ці акти мають важливе значення не лише для внутрішньої діяльності Верховного Суду, а й для формування адміністративно-судової політики, визначення напрямів організації судочинства, координації роботи палат і суддів, що прямо впливає на функціонування судової системи.

В той же час, нормативна та юридична природа актів, що видаються Головою Верховного Суду, залишається недостатньо дослідженою в адміністративно-правовій науці. Питання їхньої юридичної сили, підвідомчості, механізмів контролю й оскарження, співвідношення з актами інших судових органів та органів державної влади викликають теоретичні та практичні дискусії.

Окрім цього, в умовах судової реформи й оновлення підходів до публічного адміністрування в судовій сфері актуалізується необхідність перегляду та систематизації форм, змісту й функціонального призначення таких правових актів. Це дозволить не лише підвищити рівень правової визначеності, а й сприятиме забезпеченню прозорості та підзвітності діяльності органів судового врядування.

Отже, вивчення правових актів, що видає Голова Верховного Суду, є важливим кроком до інституційного зміцнення судової влади, розвитку доктрини адміністративного права й формування ефективної системи правового регулювання судового адміністрування в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі питання судової влади, адміністративного-правового статусу суддів та актів, які видають судді були предметом досліджень В.М. Бевзенко, Н.Д. Квасневської, Я.С. Золотарьової, Д.К. Задалі, О.М. Музичук та ін.

Метою статті є здійснення загальної характеристики правових актів, що видає Голова Верховного Суду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Голова Верховного Суду є особою, що здійснює організаційно-управлінські функції в межах найвищого органу судової влади. Вивчення актів, які ним видаються, дозволяє окреслити межі його адміністративної компетенції, а також зрозуміти співвідношення між управлінськими функціями судової адміністрації та принципом незалежності суддів. Це є надзвичайно актуальним з точки зору доктрини адміністративного права, яка аналізує природу владних управлінських рішень. На сьогодні правові акти Голови Верховного Суду не мають достатньо чіткого нормативного обґрунтування щодо їх юридичної природи, обов'язковості, порядку прийняття та оскарження. Дослідження цих актів у межах адміністративно-правової науки сприяє вдосконаленню системи джерел адміністративного права та поглиблює розуміння організаційно-правового механізму функціонування органів судової влади.

У контексті реформування судової влади та підвищення її підзвітності суспільству, дослідження адміністративно-правових аспектів актів Голови Верховного Суду є важливим інструментом забезпечення прозорості процедур, правової визначеності та превенції можливого зловживання владою. Це, у свою чергу, сприяє ефективному функціонуванню системи публічного адміністрування в судовій сфері. Отже, наукове дослідження правових актів, що видаються Головою Верховного Суду, дозволяє розширити межі адміністративно-правової науки, уточнити понятійно-категоріальний апарат, а також сприяти розвитку ефективної моделі правового регулювання у сфері судового управління.

В. Мойсик та Г.Г. Шмелева під нормативно-правовим актом пропонують розуміти офіційний акт правотворчості, правові акти-документи уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб, а також акти, що прийняті населенням у порядку референдуму, що встановлюють, змінюють або скасовують правові норми [3, с. 22; 4, с. 83].

С.В. Шевчук досліджуючи загально-теоретичні проблеми нормативності актів судової влади наводить авторську дефініцію поняття «нормативно-правовий акт» - це правовий акт, що містить норми права, регулює відповідну сферу суспільних відносин та поширює свою дію на попередньо невизначених суб'єктів права, у той час, коли індивідуальні (ненормативні) акти породжують права та обов'язки тільки у тих суб'єктів права, кому вони адресовані, тобто є актами застосування норм права з урахуванням конкретних обставин. Акти судової влади є актами застосування норм права, але у певних випадках вони набувають ознак нормативності, тобто поширюють свою дію не тільки на індивідуально визначених суб'єктів права, але й на попередньо невизначене коло осіб [2, с.20-21].

Також автор наголошує, що основною відмінністю нормативності актів судової влади як індивідуально-правових актів від нормативно-правових актів є наступне: 1. Обмеженість нормативної дії акта судової влади, а саме тієї його частини, що містить правову позицію: вона є обов'язкова лише для

суддів при вирішенні аналогічної справи, а не для всіх суб'єктів права, як за умов дії нормативно-правового акта. 2. Ця обов'язковість встановлюється, як правило, не законом, а самою судовою владою, тобто походить від вимог здійснення правосуддя та судової охорони принципів права конституційного рівня (рівності, правової визначеності та довіри до права). 3. Обов'язкову силу має не акт судової влади у цілому, а та його частина, що містить правову позицію (правоположення), яка набуває ознак нормативності при повторюваності фактичних обставин та правовідносин при розгляді аналогічної справи. Це правоположення має менший ступінь формальної визначеності, ніж норма права, та його відокремлення залежить від застосування спеціальної методології та базується на підходах самого суду або вищих судів, які мають повторно послатися на це правоположення (правову позицію) при вирішенні аналогічних справ. Крім того, нормативне значення мають не всі акти судової влади, а ті, у яких, як правило, вирішується справа по суті (рішення, постанова тощо). Нормативно-правовий акт після набуття чинності діє у всій своїй повноті незалежно від обставин правозастосування та поширює свою дію на всіх суб'єктів права. 4. Нормативність акта судової влади тісно зв'язана з фактичними обставинами справи, а доведення різниці між фактичними обставинами при вирішенні аналогічної справи (застосування „техніки розрізень”) суттєво впливає на зниження нормативної сили цих актів [2, с.28-30].

На основі аналізу наукових положень щодо поняття та особливостей актів судової влади пропонуємо виокремити наступні особливості актів Голови Верховного Суду, які впливають на їх правову природу та місце в системі джерел адміністративного права:

1) проміжний характер між індивідуальними та нормативно-правовими актами, тобто маємо на увазі, що акти Голови Верховного Суду найчастіше мають організаційно-розпорядчий характер, спрямовані на забезпечення внутрішньої діяльності суду, однак у певних випадках їх зміст може містити елементи правових позицій, які мають ознаки нормативності в разі повторюваності обставин;

2) обмежена сфера дії. Відзначимо, що на відміну від нормативно-правових актів, акти Голови Верховного Суду не мають загальнообов'язкового характеру для всіх суб'єктів права. Їх дія поширюється лише на суб'єктів судової адміністрації або окреслене коло осіб (наприклад, суддів відповідних палат, працівників апарату суду);

3) вторинна нормативність (позиційна обов'язковість). У тих випадках, коли акти Голови Верховного Суду стосуються визначення правових позицій, що повинні враховуватися в організації розгляду аналогічних справ, вони набувають вторинної нормативності - обов'язкової не з волі законодавця, а з вимог забезпечення єдності правозастосування та правової визначеності;

4) на відміну від абстрактних норм закону, правові приписи актів Голови Верховного Суду мають сильну прив'язку до конкретної правозастосовчої чи управлінської ситуації. Їх застосування залежить від обставин справи, структури суду, кадрових рішень, розподілу повноважень тощо;

5) не є нормативно-правовими актами в класичному розумінні, вони мають підзаконний характер.

Отже, з урахуванням виокремлених ознак, вважаємо, що акти Голови Верховного Суду в широкому розумінні – це особлива форма владних проявів у сфері судового управління, що поєднує риси адміністративного розпорядництва та функціональної правової координації в межах судової системи; у вузькому розумінні – це правові акти індивідуального або організаційно-розпорядчого характеру, які видаються в межах повноважень голови як керівника суду для реалізації функцій внутрішнього адміністративного управління, забезпечення організації діяльності Верховного Суду та суддівського корпусу, а також регламентації трудових, процесуальних та дисциплінарних питань.

Частиною 3 ст.39 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що Голова Верховного Суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження [1].

Накази та розпорядження Голови Верховного Суду є ключовими інструментами судового адміністрування, які забезпечують внутрішню організацію, функціонування апарату суду та реалізацію кадрової політики. Хоча вони не є джерелами права в матеріальному сенсі, їх правовий статус і можливість судового оскарження зумовлює необхідність подальшого дослідження їх природи в межах адміністративного права.

Наказ – це офіційний акт волевиявлення, який видається Головою Верховного Суду з питань кадрової політики, дисциплінарної відповідальності, організації внутрішньої діяльності апарату суду, забезпечення режиму роботи суду, виконання рішень Вищої ради правосуддя, розподілу обов'язків між заступниками тощо.

В наказі Голови Верховного Суду можуть бути зафіксовані вирішення наступних питань:

1) кадрова політика: - призначення, переведення чи звільнення працівників апарату суду; - затвердження результатів конкурсного добору; - встановлення посадових обов'язків працівників; - надання відпусток, відраджень, заохочень тощо;

2) дисциплінарна відповідальність. Предметом наказу можуть бути дії щодо: накладення дисциплінарних стягнень; оголошення доган; винесення попереджень або звільнення у зв'язку з порушенням трудової дисципліни; реалізації рішень Вищої ради правосуддя щодо суддів або працівників апарату;

3) організація внутрішньої діяльності апарату суду. В межах цього напряму накази можуть:

затверджувати внутрішній розпорядок роботи; визначати структуру і штатний розпис; регламентувати порядок документообігу, розподілу справ, роботи канцелярії; встановлювати графіки нарад, засідань, чергувань тощо;

4) забезпечення режиму роботи суду: встановлення графіків роботи в умовах надзвичайних ситуацій (наприклад, під час воєнного стану); регламентація доступу до приміщень суду; організація заходів безпеки; зміна режиму роботи в разі свят або змін у законодавстві;

5) виконання рішень Вищої ради правосуддя. Голова Верховного Суду в межах своїх повноважень забезпечує: реалізацію дисциплінарних, кадрових чи організаційних рішень ВРП; підготовку відповідної внутрішньої документації; організацію виконання ухвалених рішень у визначений строк;

6) розподіл обов'язків між заступниками та іншими посадовими особами: визначення повноважень заступників; делегування функцій управління окремими підрозділами; закріплення відповідальності за напрямки діяльності апарату.

Особливостями наказу як акту Голови Верховного Суду та джерела адміністративного права, на нашу думку, є:

1) має обов'язковий характер для працівників апарату та суддів у частині, що стосується адміністративних процесів;

2) є формалізованим управлінським документом, який реєструється та зберігається згідно з номенклатурою суду;

3) може стосуватися призначення, звільнення, переведення, відпусток працівників;

4) має юридичну силу внутрішньої дії, тобто не створює загальнообов'язкових норм поза межами суду;

5) оскаржується в порядку адміністративного судочинства, якщо стосується прав або інтересів особи (наприклад, при накладенні дисциплінарного стягнення).

Другим видом актів Голови Верховного Суду є розпорядження.

Під розпорядженням Голови Верховного Суду розуміти гнучким управлінським інструментом, що дозволяє оперативно вирішувати організаційні, кадрові та матеріально-технічні питання, необхідні для належного функціонування Верховного Суду без формалізованої процедури наказу.

У розпорядженні Голови Верховного Суду можуть бути зафіксовані переважно оперативні та організаційно-технічні питання, які не потребують прийняття нормативного або індивідуального управлінського акта у формі наказу. Розпорядження використовується як форма швидкого адміністративного реагування, здебільшого на поточні управлінські потреби.

Основні питання, які можуть бути зафіксовані в розпорядженні Голови Верховного Суду:

1) організація поточної роботи апарату суду: погодження графіків прийому громадян; проведення службових нарад, засідань, робочих груп; тимчасове покладення обов'язків у разі відсутності посадової особи;

2) питання технічного та ресурсного забезпечення: розподіл матеріалів, техніки, канцелярського забезпечення; переміщення обладнання між структурними підрозділами; затвердження актів прийому-передачі майна тощо;

3) режим роботи та доступу до приміщень суду: зміни у режимі роботи у зв'язку зі святами або надзвичайними обставинами; тимчасове обмеження або відкриття доступу до певних приміщень суду; організація заходів безпеки;

4) організація участі суддів та працівників суду в заходах: направлення на навчання, тренінги, підвищення кваліфікації; участь у семінарах, форумах, конференціях, засіданнях тощо;

5) реагування на надзвичайні ситуації або воєнний стан: мобілізаційні заходи; забезпечення резервного управління; дії на випадок повітряної тривоги, евакуації або обмеження доступу;

6) розподіл справ (тимчасовий або позачерговий): у разі необхідності тимчасового перерозподілу справ між палатами або колегіями; призначення відповідальних осіб за технічне супроводження процесу;

7) контроль за виконанням раніше виданих документів: визначення відповідальних осіб за контроль виконання наказів, вказівок чи рішень; встановлення строків та форм звітності.

Особливостями розпорядження як акту Голови Верховного Суду та джерела адміністративного права, на нашу думку, є:

1) має тимчасовий або оперативний характер;

2) часто стосується внутрішньої комунікації, організації нарад, складання графіків чергувань, затвердження складу конкурсних комісій тощо;

3) не змінює структуру або штатний розпис (на відміну від наказу);

4) не є джерелом права у зовнішньому правовому полі, але має значення в межах судової адміністрації;

5) може оскаржуватися в судовому порядку у разі порушення прав особи.

Висновки. Узагальнюючи, зазначимо, що правові акти, які видає Голова Верховного Суду, є важливим інструментом організаційного, кадрового та управлінського забезпечення діяльності найвищого судового органу країни. Вони мають внутрішньо-організаційний характер, спрямовані на забезпечення функціонування апарату суду, реалізацію кадрової політики, впровадження рішень Пленуму та виконання

приписів Вищої ради правосуддя.

Основними видами таких актів є:

накази, що охоплюють ключові питання кадрових призначень, організації роботи, забезпечення дисципліни;

розпорядження, які мають оперативний характер та регулюють поточні питання діяльності апарату й внутрішньої адміністрації суду.

Ці акти, хоча й не мають нормативно-правового статусу у класичному розумінні, але відіграють суттєву роль у забезпеченні ефективного функціонування Верховного Суду та реалізації принципів самоврядності судової влади. Їх вивчення є важливим для науки адміністративного права, оскільки вони відображають особливий публічно-владний характер судової організації, поєднуючи правозастосування з елементами адміністративного управління в межах судової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИЙ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради, 2016. № 31. Ст.545.

2. Шевчук С.В. Загально-теоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. ... докт. юрид. наук зі спец. 12.00.01. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2008. Харків.

3. Мойсик В. Українське правосуддя: якого хоче влада і яке потрібно суспільству. *Голос України* від 14 липня 2006 р. № 128 (3878). С. 8 - 9.

4. Шмелева Г.Г. Конкретизація юридичних норм в правовому регулюванні. ЛДУВС. 1988. 104 с.

REFERENCES:

1. Pro sudoustrii i status suddiv. (2016, June 2). [On the judicial system and the status of judges]. Zakon Ukrainy №1402-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy № 31. 545. [in Ukrainian],

2. Shevchuk, S.V. (2008). Zahalno-teoretychni problemy normatyvnosti aktiv sudovoi vlady. [General theoretical problems of the normative nature of judicial acts]. Dys. ... dokt. yuryd. nauk zi spets. 12.00.01. [in Ukrainian].

3. Moisyk, V. (2006, July 14). Ukrainske pravosuddia: yakoho khoche vlada i yake potribno suspilstvu. [Ukrainian justice: what the government wants and what society needs]. Holos Ukrainy. № 128 (3878). 8 - 9. [in Ukrainian].

4. Shmeleva, H.H. (1988). Konkretyzatsiia yurydychnykh norm v pravovomu rehuliuванні. [Specification of legal norms in legal regulation]. 104. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 8.06.2025

УДК 342.92

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-18-36-40

Luo Zhengrong,

Postgraduate student specialty «Law»

West Ukrainian National University

1027603084@qq.com

ORCID ID: 0009-0006-5553-110X

LEGAL PROVISIONS ON THE STATUS OF STATELESS PERSONS IN UKRAINE

The issue of statelessness remains a significant human rights challenge globally, and Ukraine is no exception. In recent years, Ukraine has taken important steps toward ensuring legal protection and recognition of stateless persons within its jurisdiction. This scientific article examines the legal framework, international obligations, and national practices governing the status of stateless individuals in Ukraine.

Ukraine is a party to key international conventions, including the 1954 Convention relating to the Status of Stateless Persons and the 1961 Convention on the Reduction of Statelessness. These instruments obligate states to provide legal identity, documentation, and access to fundamental rights for stateless individuals. In line with these commitments, Ukraine adopted new legislation, particularly the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning Recognition as a Stateless Person» (2020), which significantly improved the legal procedures for determining stateless status.

The article outlines the procedural mechanism for identifying and recognizing stateless persons. Applicants must submit a request to the State Migration Service, which conducts an individual assessment and may grant official status upon verification. Recognized stateless individuals are issued identity documents, are granted the right to reside legally, and may eventually apply for permanent residence or naturalization.

Despite these advancements, the article identifies several challenges and shortcomings, including bureaucratic delays, lack of awareness among local authorities, and limited access to legal aid. Stateless Roma, former Soviet Union citizens, and displaced persons due to conflict in eastern Ukraine and Crimea are among the most vulnerable categories.